

TRESTNÍ PRÁVO V EVROPSKÉM PROSTŘEDÍ

Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech
Evropská unie a její vliv na národní trestní právo

2. 5. 2012

prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

Mezinárodní justiční spolupráce v
trestním řízení

Prostředí mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

- Spolupráce mezi státy v oblasti trestního práva je podmíněna především ohledy na **zásadu suverenity**.
- **Suverenita je vlastnost státní moci, její nezávislost na jakékoli jiné moci, a to v oblasti vztahů mezinárodních i vnitřních.**
- Pro mezinárodní justiční spolupráci je nejvýznamnější tzv. **vnitřní suverenity**, podle které státu náleží výlučná, nejvyšší moc na státním území a vyloučení jakýchkoli jiných cizí státní moci bez jeho souhlasu (plná volnost při řešení vnitřních záležitostí).
- **Právo trestat** jako jeden z projevů vnitřní suverenity vycházející z veřejné moci a z jejího veřejného projevu.

- **Jurisdikce** (common law pojetí suzerenity) je součástí moci státu a znamená především stanovení nebo naléhání práva. Pokud tímto orgánem je soud, jde o **jurisdikci soudní**.

- Trestní soudní jurisdikce je založena na následujících zásadách:
 - **Zásada teritoriality** (§ 4 českého trestního zákoníku)
 - **Zásada registrace** (§ 5 českého TZ)
 - **Zásada personality** (aktivní personalita - § 6 českého TZ, pasivní personalita - § 7 odst. 2 českého TZ)
 - **Zásada univerzality** (§ 7 odst. 1 českého TZ) a subsidiární univerzalita (§ 8 českého TZ)
 - **Zásada ochrany** (a univerzality) (§ 7 českého TZ)

☐ **Mezinárodní právo trestní** je tvořeno mezinárodními smlouvami, které zavazují smluvní státy k povinnosti.

- kriminalizovat určitá jednání
- vytvořit jurisdikci
- spolupracovat v trestním řízení.

☐ **Trestní právo mezinárodní** tvoří vnitrostátní normy trestního práva, upravující:

- místní působnost trestního zákona a dalších norem,
- ústřední a územní jurisdikci.

MEZINÁRODNÍ
PRÁVO

VNITROSTÁTNÍ
PRÁVO

VZÁJEMNÝ VZTAH

monistická a dualistická teorie, teorie smíšené

Recepce mezinárodních smluv v ČR:

- Článek 10 Ústavy (ústavní zákon č. 395/2001 Sb.) – součástí právního řádu České republiky jsou všechny mezinárodní smlouvy, které – byly ratifikovány – jejich ratifikaci dal souhlas československý nebo český parlament zavazují Českou republiku – ratifikací potřebným počtem států – byly vyhlášeny v příslušné sírce

Inkorporace výběrová byla nahrazena inkorporací univerzální.

Podstata mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

Charakteristické znaky mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech:

- součást mezinárodní justiční spolupráce,
- obor, tvořený zejména mezinárodním právním veřejným a trestním právem,
- institut upravující justiční pomoc mezi justičními orgány různých zemí a tím i mezi státy,
- důležitý nástroj vzájemného pochopení, komunikace a spolupráce mezi trestními státními orgány a orgány jiného státu v oblasti trestního práva,
- spolupráce mezi státem dožádaným a státem dožadujícím.

Prameny práva mezinárodní justiční spolupráce

- **Mezinárodní právo obyčejové**

- **Mezinárodní smlouvy**

z hlediska počtu smluvních stran – dvoustranné nebo mnohostranné

z hlediska obsahu – obsahující jednu nebo více forem spolupráce

- **Vnitrostátní právo v ČR** (hlava 15 trestního řádu)

Zásady mezinárodní justiční spolupráce

▪ **Obecné zásady:**

- Zásada reciprocity (vzájemnosti)
- Zásada ordre public (ochrana veřejného pořádku)

- ## ▪ **Zvláštní zásady** vytvořené pro účely jednotlivých forem spolupráce (zejména pro vyšetřovací řízení)

Podoby mezinárodní justiční spolupráce

- Na úrovni diplomatické a konzulární
- Mezi ministerstvy a jinými státními orgány
- **Přímá spolupráce mezi justičními orgány**

Formy mezinárodní justiční spolupráce

- **Vydávací řízení** (extradice)
- Předávání osob na základě **evropského zatýkacího rozkazu**
- Předávání osob mezinárodnímu tribunálu a mezinárodnímu soudu a jiná povinná součinnost
- **Dožádání**
- Průvoz pro účely řízení v cizině
- Převzetí a předávání trestního řízení
- Předávání výkonu rozhodnutí trestních věcech
- Další, moderní formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie

Vývoj a současnost mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech v evropském prostředí

Vývoj v první polovině 20. století

- Dvoustranné mezinárodní smlouvy, zejména po 1. světové válce:
 - Smlouvy o vydávacím řízení
 - Smlouvy smíšené
 - Smlouvy o právní pomoci
- Mnohostranné mezinárodní smlouvy:
 - Obchod s lidmi, penězokashství, atd.

Vývoj a současnost mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech v evropském prostředí

Vývoj do konce 80. let 20. století

- Reakce na důsledky 2. světové války v mezinárodním právu
- Vznik tzv. socialistické bloku států a důsledky pro spolupráci
- OSN a Rada Evropy, ochrana lidských práv, mezinárodní právní spolupráce

Vývoj od 90. let až do současnosti

- Reakce na společenské změny v mezinárodní justiční spolupráci
- Vztah starších a nových instrumentů mezinárodní justiční spolupráce

Stručná charakteristika jednotlivých forem

Vydávací řízení (extradice)

Jde o akt, záležející v odevzdání osoby, jež je v jurisdikci státu, na jehož území se osoba nachází (stát dožádaný), státu příslušnému ji stíhat nebo na ní vykonat trest (stát dožadující), na jehož území a v jehož jurisdikci byla tato osoba obviněna nebo pravomocně odsouzena pro trestný čin.

- Materiální a formální prvek extradice
- Prameny vydávacího řízení (smluvní, bezesmluvní)
- Trestné činy vyloučené z extradice (trestné činy politické, vojenské, trestní úskalek)
- Zásady extradičního práva (speciální, oboustranné trestnosti, reciprocity, nevydávání vlastních státních občanů)

Stručná charakteristika jednotlivých forem

Předávání osob mezinárodním tribunálům a mezinárodnímu soudu a jiná povinná součinnost

Jde o povinnost státu spolupracovat s tribunálem a soudem a přijímat potřebná opatření k vyhledání, vyšetřování a předání osob obviněných z jednání, náležejících do jurisdikce tribunálu.

Dožádání do ciziny

Řízení za účelem získání důkazů nebo jiné informace, použitelných v řízení před trestním soudem.

- Dožádání do ciziny
- Dožádání z ciziny

Stručná charakteristika jednotlivých forem

Převzetí a předávání trestního řízení

Forma právní pomoci, jejíž podstatou je žádost jednoho státu o provedení celého dalšího trestního řízení v dožádaném státě

Průvoz pro účely řízení v cizině

Forma právní pomoci, jejíž podstatou je souhlas dožádaného státu o umožnění průvozu osoby, která je trestně stíhána v jiném státě a je předmětem mezinárodní justiční spolupráce, přes území třetího státu.

Stručná charakteristika jednotlivých forem

Výkon rozhodnutí v trestních věcech

Forma právní pomoci, jejíž esencí je uznání cizozemského rozhodnutí, předávání výkonu odsuzujících rozsudků a jiných rozhodnutí, včetně předávání odsouzených

- Uznávání a výkon cizozemských rozhodnutí
- Převzetí a předání výkonu rozhodnutí

Evropská unie a její vliv na národní
trestní právo

Základní pojmy

- Europeizace práva – proces, v němž se v určité právní oblasti projeví vliv evropského práva (komunitárního a unijního práva) na právní řády členských států
- Europeizace trestního práva
- Harmonizace
- Asimilace
- Kodifikace
- Vzájemné uznávání

Evropská společenství a Evropská unie

▪ **Evropská společenství (ES)**

- **Evropské společenství** (původně Evropské hospodářské společenství)

- **Evropské společenství atomové energie** (Euratom)

- Obě mezinárodní organizace vznikly na základě Římských smluv z 25. 3. 1957 – platnost smluv je na dobu neurčitou

▪ **Evropská společenství (ES) – do 23. 7. 2002:**

- **Evropské společenství**

- **Evropské společenství atomové energie**

- **Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)** – založené Pařížskou smlouvou z 18.4.1951 – platnost smlouvy do 23.7.2002

Evropská společenství a Evropská unie

▪ **Evropská unie** (EU) – zřízena Maastrichtskou smlouvou (Smlouvou o EU) ze 7. 2. 1992.

- supranacionální společenství
- má právní subjektivitu
- sloučení 3 pilířů:
 - I. pilíř – Evropská společenství – institucionální základ EU
 - II. pilíř – společná zahraniční a bezpečnostní politika
 - III. pilíř – spolupráce v oblasti justice a vnitra

Evropské právo do Lisabonu

1. Právo Evropských společenství (tzv. komunitární právo):

- Primární právo
- Sekundární právo

2. Právo Evropské unie (tzv. unijní právo)

- Primární právo
- Sekundární právo
- Externí smlouvy
- Právní zásady

Právo Evropské unie (unijní právo)

- **Primární právo** – akty členských států, zahrnující ta ustanovení Smlouvy o EU, která pouze naplňují či nedodělávají základní smlouvy společenství
- **Sekundární právo** – akty orgánů EU
- **Externí smlouvy**
- **Právní zásady**

Evropské právo, trestní právo a mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

- **Období do založení EU** (do 1. 11. 1993 – vstup Smlouvy o EU v platnost)
- **Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost**
- **Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do Lisabonu**
- **Období od Lisabonu**

Období do založení EU

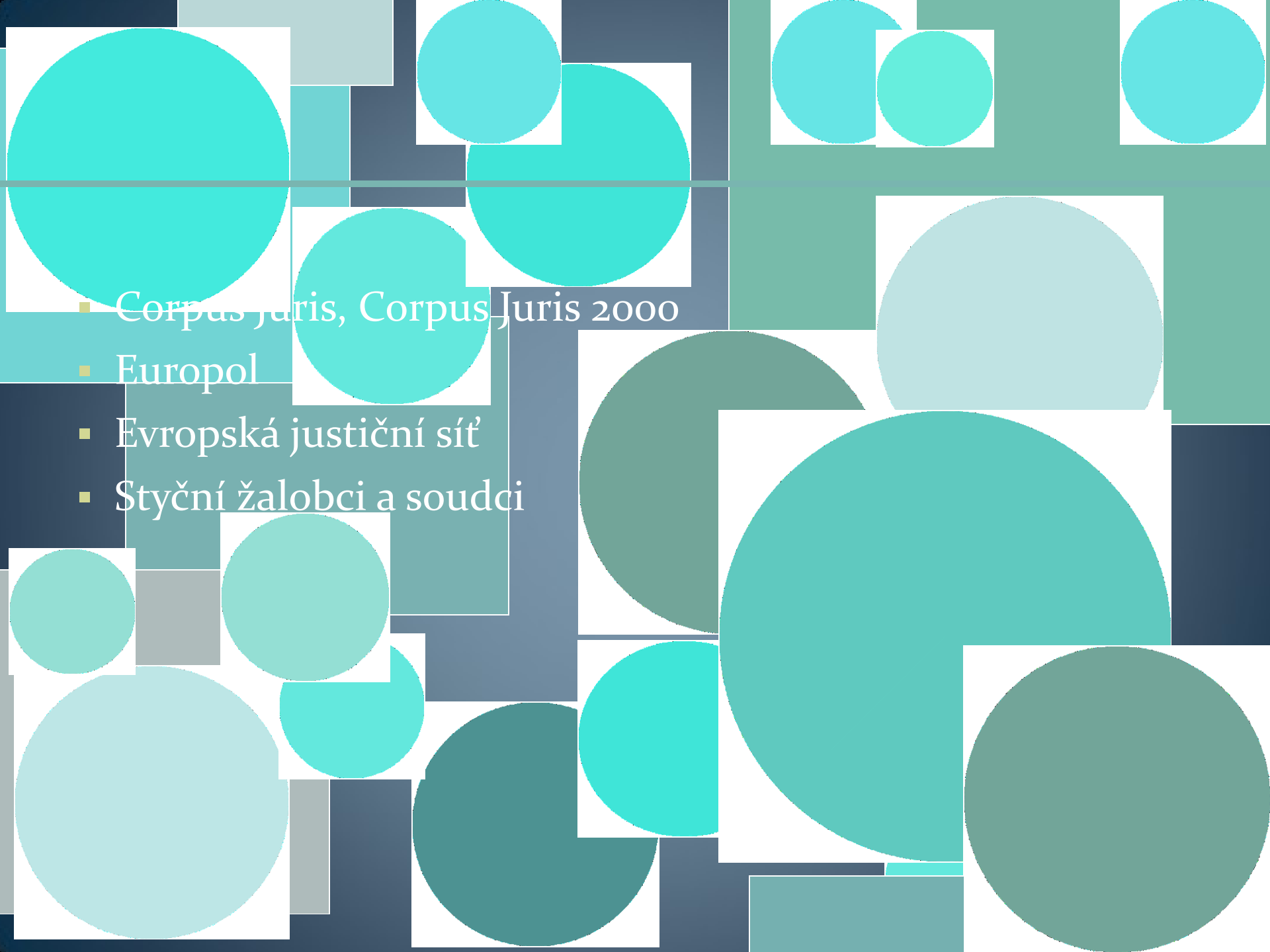
- Justiční spolupráce se uskutečňovala mimo ES jako:
 - **mezvládní spolupráce** – smluvy o evropské politické spolupráci mající povahu smluv mezinárodního práva veřejného
 - byly utvářeny **pracovní skupiny**
 - vydávání různých **nepojmenovaných nástrojů** – rezoluce Rady, závěry Rady, akt Rady, atd.
- vliv Rady Evropy
- tzv. **Schengenské dohody, Schengenská prováděcí úmluva.**
- Rozhodovací praxe Evropského soudního dvora (např. jugoslávská kukuřice)

Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

- **Smlouva o EU (Maastrichtská smlouva)** – platnost od 1. 11. 1993:
 - cílem je rozvoj těsné spolupráce v oblasti justice a vnitra (tedy III. pilíř EU)
 - Výslovně upravila druhy právních nástrojů – akty Rady
 - Společné postoje
 - Společné uskupiny (akce)
 - Úmluvy
 - Patření k uskutečnění společného postupu
 - Opatření k provedení úmluv
- **Úmluva o ochraně finančních zájmů ES** z 26. 7. 1995 a její protokoly
- **Úmluva o zjednodušeném vydávacím řízení mezi státy EU** z 10. 3. 1995
- **Společný postup o vytvoření Evropské justiční sítě** z 29. 6. 1998

Článek K.1 Smlouvy o EU – devět oblastí spolupráce:

- hospodářská politika
- pravidla upravující překročení hranic vnějších hranic členských států a provádění kontrol na nich,
- přistěhovalecká politika a politika vztahující se ke státním příslušníkům třetích zemí,
- boj proti drogové závislosti,
- boj proti podvodům v mezinárodním měřítku,
- justiční spolupráce v občanskoprávních věcech,
- justiční spolupráce v trestních věcech,
- celní spolupráce,
- policejní spolupráce.

-
- Corpus juris, Corpus Juris 2000
 - Europol
 - Evropská justiční síť
 - Styční žalobci a soudci

Období od vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost do Lisabonu

- **Amsterdamská smlouva** – platnost dne 1. 5. 1999 – významný posun v oblasti trestního práva – do I. pilíře náleží pouze policejní a justiční spolupráce v trestních věcech
- Změny v právních nástrojích III. pilíře:
 - Společné postoje
 - Rámcová rozhodnutí
 - Rozhodnutí
 - Smluvy
 - Opatření, která jsou nezbytná k provedení rozhodnutí na úrovni EU
 - Opatření k provedení úmluv

- **Akční plán Rady a Komise** o nejlepších způsobech provádění ustanovení Amsterdamské smlouvy o vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti
- **Závěry předsednictva zasedání Evropské rady v Tampere**
- **Rámcové rozhodnutí Rady o evropském zatýkacím rozkazu** o postupech předávání mezi členskými státy (2002/582/SVV)
- **Úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních** mezi členskými státy EU ze dne 29. 5. 2000
- **Rozhodnutí Rady o zřízení Eurojustu** za účelem posílení boje proti závažným trestným činnostem ze dne 28. 2. 2002, atd.

- Smlouva o Ústavě pro Evropu (čiž euroústava, evropská ústava, evropska ustavní smlouva) měla být základním dokumentem Evropské unie, který by jakožto jediný text nahradil dosavadní systém několika smluv.
- Konečnou podobu ústavy dojednala mezinárodní konference, která v červnu 2004 ústavu přijala.
- Ke slavnostnímu podpisu všemi 25 členskými státy EU a 3 kandidáty (Bulharsko, Rumunsko, Turecko) došlo 29. října 2004 v Římě.
- V případě bezproblémové ratifikace v členských státech měla ústava vstoupit v platnost 1. listopadu 2006.
- Po dvou namítavých referencích o přijetí euroústavy ve Francii a Nizozemsku (květen, červen 2005) se Evropská rada rozhodla odložit další proces ratifikace.

Euroústavu neratifikovaly

- Česká republika, Dánsko, Francie, Irsko, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Spojené království a Švédsko

▪ Lisabonská smlouva

Haagský program

- Přijatý v době **Závěrů předsednictví ze zasedání Evropské rady v Bruselu ve dnech 4. a 5. 11. 2004**
- Navazuje na závěry z Tampere
- Nastiňuje akční plán Komise v oblasti svobody, bezpečnosti a spravedlnosti na dobu dalších pěti let
- Další rozvoj principu vzájemného uznávání rozhodnutí v praxi

Haagský program

Obecné cíle programu:

- Zlepšit schopnost EU a členských států zaručit základní práva, procesní záruky a přístup ke spravedlnosti
- Regulovat migrační toky a kontrolovat vnější hranice EU
- Bojovat proti mezinárodnímu organizovanému zločinu a potlačovat hrozbu terorismu
- Využívat potenciálu Europolu a Eurojustu
- Prohloubit vzájemné uznávání soudních rozhodnutí v občanských i trestních věcech
- Odstranit právní a soudní překážky sporů s přeshraničními dopady

Haagský program

Priority v oblasti justiční spolupráce v trestních věcech:

- **Zlepšení spolupráce** – omezením stávajících právních překážek, posílením koordinace vyšetřování
- **Vzájemné uznávání** – dokončení souhrnného programu opatření k uplatňování této zásady
- **Sbližování právních předpisů** – minimální pravidla v TPP a sbližování TPH a zvláště závažné trestné činnosti s mezinárodním rozměrem

Haagský program

Priority v oblasti justiční spolupráce v trestních věcech:

- **EUROJUST** – prosazení jeho účinnosti v členských státech (implementací rozhodnutí o zřízení) a zkvalitnění jeho práce
- **Boj proti zločinu** – hl. terorismus, organizovaný zločin, korupce, boj proti drogové trestné činnosti, atd.

Lisabonská smlouva

- Podepsána 12. 2007 v Lisabonu, ratifikována 13. 12. 2009, vstoupila v platnost 1. 12. 2009
- Navazuje na ustanovení Evropské ústavní smlouvy, přebírá její hlavní zásady
- Zrušení třípilířové struktury
- Posílení nástrojů společné spolupráce v oblasti trestní

Lisabonská smlouva

Justiční spolupráci tvoří dva hlavní pilíře

(čl. 82 (1) LS):

- **Vzájemné uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí**
- **Sbližování právních a správních předpisů členských států v oblasti** uvedených v čl. 82 (2) a čl. 83 LS

Lisabonská smlouva

Čl. 83 LS:

- EP a Rada mohou formou směrnice stanovit minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí
 - v oblastech mimořádně závažné trestné činnosti s přeshraničním rozměrem
 - z důvodů povahy nebo dopadu těchto trestných činů nebo kvůli zvláštní potřebě potírat ji na společném základě.
 - v obl.: terorismus, obchod s lidmi, sexuální vykořisťování žen a dětí, nedovolený obchod s drogami, nedovolený obchod se zbraněmi, praní peněz, křivápec, padělání platebních prostředků, trestná činnost v oblasti výpočetní techniky a organizovaná trestná činnost.

Lisabonská smlouva

Čl. 83 LS:

- Ukáže-li se, že sblížení právních předpisů členského státu je nezbytné pro zajištění účinného provádění politiky Unie v oblasti, která byla předmětem harmonizačního opatření, mohou EP a Rada směnicemi stanovit minimální pravidla pro vymezení trestných činů a sankcí v dané oblasti.

Lisabonská smlouva

System posílené spolupráce

- Pokud nebude dosažen potřebný souhlas s přijetím opatření a o posílenou spolupráci bude mít zájem nejméně 9 členských států, oznámí tyto státy svůj záměr Evropskému parlamentu, Radě a Komisi
- Fikce udělení souhlasu ze strany orgánů Unie
- Nesouhlas jiných států nebude znamenat systém práva veta

Lisabonská smlouva

Právní akty:

▪ Nařízení

- obecná působnost, závazné v plném rozsahu, přímo použitelné

▪ Směrnice

- závazná, pokud jde o výsledek, forma a prostředky na vnitrostátní úrovni
- orgány členských států, nahrazují rámcová rozhodnutí

▪ Rozhodnutí

- spíše organizační možnosti typu Eurojust

▪ Doporučení a stanoviska

- nejsou závazná

Lisabonská smlouva

Přechodné období:

- Pro oblast justiční spolupráce stanoveno **přechodné období**
- Protokolem č. 10 k LS
- Po dobu pěti let nebudou pravomoci Komise a Evropského soudu a dvora rozšířeny na oblast justiční spolupráce

Formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie

❑ Evropský zatykač, Evropský příkaz k výkonu příkazu k zajištění majetku nebo důkazních prostředků EU apod.

❑ Zvláštní druhy dožádání:

- Přeshraniční pronásledování
- Přeshraniční sledování
- Skryté vyšetřování
- Dočasné přelání do ciziny za účelem provedení procesních úkonů
- Dočasné převzetí z ciziny za stejným účelem
- Zajištění a předání věcí
- Zajištění jiných majetkové hodnoty a zajištění majetku
- Přechodné zajištění věcí
- Společný vyšetřovací tým
- Výslech prostřednictvím videotelefonu a telefonu
- Poskytování informací z Rejstříku trestů

The background is a dark blue field filled with various geometric shapes. There are numerous circles and squares in different shades of teal, light blue, and dark blue. Some shapes are solid, while others are semi-transparent or layered. The shapes are scattered across the frame, creating a complex, abstract composition. The text 'Děkuji za pozornost.' is centered in a light gray, serif font.

Děkuji za pozornost.